

THE NOBEL PEACE PRIZE

NOBELS FREDSPRIS 2022

Den Norske Nobelkomite har besluttet at Nobels Fredspris for 2022 skal gå til én person og to organisasjoner.

Prisvinnerne representerer sivilsamfunnet i sine hjemland. De har i mange år stått opp for retten til maktkritikk og grunnleggende rettigheter for borgerne. De har gjort en enestående innsats for å dokumentere krigsforbrytelser, brudd på menneskerettigheter og maktmisbruk. Til sammen viser de sivilsamfunnets betydning for fred og demokrati.

Årets fredspris går til menneskerettsforkjemperen Ales Bialiatski fra Belarus, den russiske menneskerettighetsorganisasjonen Memorial og den ukrainske menneskerettighetsorganisasjonen Center for Civil Liberties.

Ales Bialiatski var en av initiativtakerne til den demokratibevegelsen som oppsto i Belarus på midten av 1980-tallet. Han har viet sitt liv til arbeidet for demokrati og en fredelig utvikling i sitt hjemland, bl.a. ved å stifte organisasjonen Viasna (Vår) i 1996. Bakgrunnen var de omstridte grunnlovsendringene som ga presidenten diktatoriske fullmakter, og som utløste omfattende demonstrasjoner. Viasna ga støtte til de fengslede demonstrantene og deres familier. I årene som fulgte utviklet Viasna seg til å bli en bredt anlagt menneskerettighetsorganisasjon som dokumenterte og protesterte mot myndighetenes bruk av tortur mot politiske fanger.

Makthaverne har gjentatte ganger forsøkt å bringe Ales Bialiatski til taushet. Han var fengslet fra 2011 til 2014. Etter omfattende demonstrasjoner mot regimet i 2020 ble han påny arrestert. Han sitter fortsatt fengslet uten dom. Til tross for enorme personlige belastninger har Bialiatski ikke veket en tomme i sin kamp for menneskerettigheter og demokrati i Belarus.

Menneskerettighetsorganisasjonen Memorial ble grunnlagt i 1987 av menneskerettighetsaktivister i det tidligere Sovjetunionen som ville forhindre at ofrene for kommunistregimets undertrykkelse ble glemt. Fredsprisvinner Andrej Sakharov og menneskerettighetsforkjemper Svetlana Gannusjkina var blant grunnleggerne. Memorial bygger på en forståelse av at et oppgjør med fortidens forbrytelser er nødvendig for å forebygge nye.

Etter Sovjetunionens sammenbrudd utviklet Memorial seg til å bli den største menneskerettighetsorganisasjonen i Russland. I tillegg til å etablere et dokumentasjonssenter over Stalin-tidens ofre, samlet og systematiserte Memorial informasjon om politisk undertrykkelse og brudd på menneskerettigheter i Russland. Memorial ble den mest autoritative kilde for informasjon om politiske fanger i russiske fengsler. Organisasjonen har samtidig stått i fremste rekke i kampen mot militarisme, for menneskerettigheter og et rettsbasert styresett.

Der sivilsamfunnet må vike for autokrati og diktatur, er freden ofte det neste offer. Under Tsjetsjenia-krigene samlet og verifiserte Memorial informasjon om overgrep og krigsforbrytelser begått av russiske og pro-russiske styrker mot sivilbefolkningen. Lederen for Memorials avdeling i Tsjetsjenia, Natalja Estemirova, ble i 2009 drept som følge av dette arbeidet.

Sivilsamfunnsaktører i Russland har i en årrekke blitt utsatt for trusler, fengsling, forsvinning og drap. Som et ledd i myndighetenes trakassering av Memorial ble organisasjonen tidlig stemplet som «utenlandsk agent». I desember 2021 bestemte myndighetene at Memorial skulle oppløses ved tvang og dokumentasjonssenteret stenges for godt. Stengningene trådte i kraft de neste månedene, men menneskene bak Memorial lar seg ikke stenge ned. I en kommentar til tvangsoppløsningen uttalte styreleder Jan Ratsjinskij: «Ingen planlegger å gi opp.»

The Center for Civil Liberties ble grunnlagt i Kyiv i 2007 med det formål å arbeide for menneskerettigheter og demokrati i Ukraina. Senteret har gått i bresjen for å styrke det ukrainske sivilsamfunnet og legge press på myndighetene for å gjøre Ukraina til et fullverdig demokrati. For å utvikle Ukraina som rettsstat, har senteret blant annet vært en pådriver for at Ukraina skal slutte seg til Den internasjonale straffedomstolen.

Etter den russiske invasjonen av Ukraina i februar 2022 har Center for Civil Liberties engasjert seg i arbeidet med å kartlegge og dokumentere russiske krigsforbrytelser mot den ukrainske sivilbefolkningen. Sammen med internasjonale samarbeidspartnere gjør senteret en banebrytende innsats med sikte på å kunne stille de skyldige til ansvar for sine forbrytelser.

Med årets fredspris til Ales Bialiatski, Memorial og Center for Civil Liberties ønsker Den Norske Nobelkomite å hedre tre fremragende forkjempere for menneskerettigheter, demokrati og fredelig sameksistens i nabolandene Belarus, Russland og Ukraina. Gjennom sin konsekvente støtte til humanistiske verdier, antimilitarisme og rettslige prinsipper har årets prisvinnere revitalisert og hedret Alfred Nobels visjon om fred og folkenes forbrødring – en visjon vår verden trenger mer enn noensinne.

Oslo, 7. oktober 2022.